

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT
ACTUALITATEA CANONICĂ A RAPORTULUI DINTRE SLUJIREA
PASTORALĂ ȘI ACTIVITĂȚILE PROFESIONALE COMPLEMENTARE

ÎNDRUMĂTOR: PR. CONF. UNIV. DR. PATRICIU-DORIN VLAICU

DOCTORAND: PR. VRAJA IONUȚ MIHAI ALIN

CLUJ-NAPOCA

2025

CUPRINS

ABREVIERI ȘI PRESCURTĂRI.....	7
INTRODUCERE	8
I. Argument, încadrarea și tematica cercetării	8
II. Stadiul cercetării	15
III. Metodologia de cercetare	21
CAPITLUL I: COMPATIBILITĂȚI SAU INCOMPATIBILITĂȚI REGĂSITE ÎN SFÂNTA SCRIPTURĂ ȘI LITERATURA PATRISTICĂ PENTRU ÎNȚELEGEREA RAPORTULUI DINTRE SLUJIREA PASTORALĂ ȘI ACTIVITĂȚILE PROFESIONALE	26
I.1 Paradigme ale Vechiului Testament. Aspecte biblice pentru fundamentarea canonică.	27
I.1.1 Adam și Eva. Comuniunea cu Dumnezeu și sarcina lui Adam de îngrijitor al Raiului .	29
I.1.2 Modelele diferite de subzistență: Cain și Abel. de ce abordarea dispozițională a jertfei face ca un sacrificiu să fie respins, iar celălalt să fie primit?	32
I.1.3 Preoția levitică: slujire exclusivă la Templu sau posibilitatea unei complementarități profesionale? repere biblice și reglementări practice.....	36
I.2 Profeții Vechiului Testament și modul de raportare la slujirea de trimiși ai lui Dumnezeu.....	41
I.2.1 Amos. Profetul Păstor	44
I.2.2 Elisei. Profetul agricultor și ospitalitatea susținătorilor	45
I.3 Paradigme ale slujirii în Noul Testament: Apostolul Pavel și ucenicii săi.	47
I.3.1 Apostolul Pavel: model de compatibilitate și împlinire a misiunii.	50
I.3.1.1 Raportul dintre libertatea financiară și activitatea profesională în cazul Apostolului Pavel.....	53
I.3.1.2 Dreptul celui care seceră față de ceea ce a semănat. Paradigma paulină în raport cu membrii comunității din corint.	56
I.3.1.3 Asumarea unei activități profesionale: oportunități sau provocări în slujire?	59
I.3.1.4 Ucenicii Apostolului Pavel și natura comunitară a slujirii.....	62
I.4 Literatura patristică. Identificarea și analiza unor referințe cu privire la compatibilități.	64

I.4.1 Reglementări cu privire la compatibilități conform unor scrieri din primele două secole ale creștinismului	65
I.4.2 Referințe cu privire la muncă în viziunea Fericitului Augustin. Argumente monahale cu aplicare generală?.....	70
I.4.2.1 Argumentarea augustiniană pe baza exegezei textelor relevante ale Sfântului Apostol Pavel.....	73
I.4.3 Slujitorii Bisericii Primare și diferite metode de subzistență în Istoria Bisericească a lui Eusebiu de Cezareea și Socrate Scolasticul	78
1.4.4 Sfântul Vasile cel Mare. O perspectivă practică privind slujirea pastorală și activitățile sociale	81
1.4.4.1 Implicarea slujitorilor în activitățile sociale și filantropice: atribuție generală a slujitorilor sau responsabilitate a celor calificați?	83
1.4.4.2 Compatibilitatea activităților sociale după modelul Sfântului Vasile cel Mare și cadrul juridic al acestora	86
CAPITOLUL II: TRADIȚIA CANONICĂ CU PRIVIRE LA SLUIREA PASTORALĂ ȘI	
IMPLICAREA ÎN DIVERSE ACTIVITĂȚI PROFESIONALE ȘI SOCIALE A SLUJITORILOR .	90
II.1 Sfintele Canoane care fac referire la incompatibilități in general.....	94
II.1.1 Canonul 6 apostolic	96
II.1.2 Canonul 81 apostolic	101
II.1.3 Canonul 76 al Sinodului VI Ecumenic	105
II.1.4 Canonul 16 Cartagina	108
II.1.5 Canonul 11 Constantinopol.....	112
II.2 Sfintele Canoane cu referire directă la anumite incompatibilități.....	115
II.2.1 Canonul 20 apostolic	117
II.2.2 Canonul 44 apostolic	123
II.2.3 Canonul 83 apostolic	127
II. 2.4 Canonul 17 al Sinodului I Ecumenic	133
II.2.5 Canonul 3 al Sinodului IV Ecumenic	140
II.2.6 Canonul 7 IV Ecumenic.....	151
II.2.7 Canonul 9 al Sinodului VI Ecumenic	157

II.2.8 Canonul 10 al Sinodului VI Ecumenic și canonul 4 al Sinodului din Laodiceea	163
II.2.9 Canonul 5 al Sinodului din Cartagina.	165
 CAPITOLUL III: LEGISLAȚIA BISERICEASCĂ ȘI CIVILĂ ACTUALĂ CU PRIVIRE LA INCOMPATIBILITĂȚILE SLUJIRII CLERICALE ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ..	
III.1 Statutul de organizare și funcționare al Bisericii Ortodoxe Române și referințele față de compatibilități	172
III.1.1 Referințe legislative cu privire la recrutarea personalului bisericesc	174
III.1.2 Incompatibilități legislative față de implicarea clericilor în asociații.....	174
III.1.3 Starea clericală și implicarea în organizații sindicale.....	176
III.1.4 Interzicerea exercitării de activități personale care contravin Bisericii, conform Statutului	180
III.2 Hotărârea Permanenței Consiliului Național Bisericesc din 4 martie 2021, referitoare la incompatibilitatea slujirii clericale cu funcțiile și/ sau demnitățile publice	182
III.3 Hotărârea sinodală nr. 2347 din 23 iulie 2021	185
III.4 Hotărârea Sfântului Sinod nr. 1731 din 29 februarie 2024	189
III.5 Hotărârea nr. 4218/2010 pentru aprobarea textului Mărturisirii (Declarației) solemne publice rostite la hirotonie, cu caracter unitar în eparhiile Bisericii Ortodoxe Române, elaborat pe baza propunerilor sinoadelor mitropolitane (Ședința de lucru din 7 iulie 2010).....	195
III.6 Legislația civilă privind situația clericilor din Biserica Ortodoxă Română	196
III.6.1 Legea cultelor 489/2006	197
III.6.2 Prevederi ale Codul muncii din România față de cumulul de funcții. Articolul 35.202	
III.6.3 Statutul clericului conform Clasificării ocupațiilor din România.....	207
 CAPITOLUL IV: DINAMISM CANONIC ȘI NORME DE APLICARE A PRESCRIPTIILOR CANONICE PENTRU SLUJITORUL SECOLULUI XXI. PERSPECTIVA COMPLEMENTARITĂȚII FAȚĂ DE DIVERSE ACTIVITĂȚI PROFESIONALE	
IV.1 Discernământ canonic și limite profesionale: Principii pentru evaluarea activităților complementare în viața clericală.....	212
IV.1.1 Slujirea pastorală și profesiile medicale. Compatibilități, incompatibilități sau conflict de interese?	214

IV.1.1.1 Implicarea slujitorilor în tămăduirea trupească începând din Biserica primară.	215
IV.1.1.2 Incompatibilitate sau asumarea unei slujiri? perspectivă asupra complementarității.	218
IV. 1.1.3 Adevărul și responsabilitatea în slujire: O abordare canonică a raportării vieții..	222
IV. 1.2. Integritatea pastorală și profesiile juridice: Examinarea limitelor angajamentului clerical în practica acestora	228
IV. 1.2.1 Legea și Harul: Reflecții istorice asupra intersecției dintre slujirea pastorală și munca juridică.....	229
IV. 1.2.1 O viziune canonică a clericului-jurist: Identitate, limite și responsabilități	232
IV. 1.3. Profesiile artistice ca vocații complementare: O abordare canonică a creativității pastorale"	236
IV. 1.3.1 Referințe istorice privind abordarea față de dimensiunea estetică a slujirii și a compatibilității dintre preoție și arte	238
IV. 1.3.1 Preotul și artistul: Armonie sau tensiune? Considerații canonice și perspective contemporane	240
IV.1.4 Formarea pastorală și competența pedagogică: O analiză canonică și teologică	245
IV.1.4.1 Formarea sufletelor și a minților: Convergența dintre vocația pastorală și științele educației	248
IV.1.4.2 Intersecția dintre teologie și pedagogie: Explorarea legăturii dintre pastorație și educație	249
IV.1.5 Între Altar și putere: Riscurile ecleziale ale implicării clericilor în administrația publică.....	255
IV.1.5.1 Slujirea lui Dumnezeu sau slujirea statului? Vocația preotului și limitele implicării politice. Perspectivă istorico-teologică	257
IV.1.5.2 Preoție sau dublă slujire? Incompatibilitatea vocației pastorale cu rolurile politice și administrative conform Canoanelor.....	259
IV.1.5.3 Preoția și funcția publică: Limitele canonice și identitatea eclezială. O perspectivă canonic-legislativă	261
IV.1.6 Preotul-antreprenor Între necesitatea economică și granițele canonice. Limite cu privire la administrarea unei firme?.....	264
IV.1.6.1 Actualitatea conceptului de preot-antreprenor	265

IV.1.6.2 Realități pastorale și economice	267
IV.1.6.3 Tipologia activității antreprenoriale a clerului și evaluarea canonică	269
IV.1.6.3 1. Activități interzise sau incompatibile	269
IV.1.6.3.2 Activități tolerate prin iconomie.....	270
IV.1.6.3.3 Activități integrate sau orientate spre misiune	271
IV.1.7 A lucra pământul, a păstori turma: Echilibrul vocațional și limitele canonice pentru clerul din agricultură	272
IV.1.7.1 Pornind de la Eden: fundamentele biblice și patristice ale preoției și agriculturii .	273
IV.1.7.2 Când câmpul cere mai mult decât turma: Riscuri și realități pastorale	275
IV.1.7.1 Agricultură și preoție. Activități permise și interzise	277
CONCLUZII	280
BIBLIOGRAFIE	288
I. Izvoare canonice, patristice, biblice, liturgice și alte surse istorice	288
II. Dicționare, enciclopedii, manuale și comentarii canonice.....	290
III. Legi, regulamente, statute bisericești și hotărâri sinodale	291
IV. Studii generale și speciale.....	292
V. Legislație civilă.....	307
VI. Surse electronice	308

Cuvinte cheie: legislație bisericească, tradiția canonică, actualitate, slujirea pastorală, activități profesionale, vocație, misiune, dinamism canonic, compatibilitate, acrivie, iconomie,

REZUMAT

Lumea secolului al XXI-lea aduce noi schimbări și provocări pentru Biserică și slujitorii acesteia. Astfel, apare necesitatea de a înțelege care sunt încercările și riscurile la care vor fi supuși, sau sunt supuși deja, slujitorii Bisericii. Acest aspect urmează să argumenteze motivația care fundamentează alegerea spre studiu a acestei teme, cu scopul de a observa ce fel de soluții trebuie să pregătească Biserica față de orice crize, soluții care să corespundă statutului și misiunii în lume. În mod clar, cercetarea este relevantă pentru slujirea din viitor a Bisericii precum și din dorința de a arăta disponibilitate față de membri ei, laici sau clerici.

Este important să menționăm faptul că unul dintre aspectele care subliniază necesitatea temei face referire la salarizarea personalului clerical, adică la modul în care slujitorii își asigură venitul din partea statului și a contribuției din parohie. Pe parcursul cercetării nu ne-am propus abordarea sau tratarea acestui subiect, întrucât el însuși constituie o arie extrem de întinsă, care ar putea fi dezvoltată pe multe planuri. În lucrarea de față relevanța acestui aspect este dată de faptul că el reprezintă deja, după cum am precizat, o provocare majoră pentru atitudinea actuală dar și pentru viitor, a societății față de Biserică, dar și a Bisericii față de societate.

Este necesar ca Biserica, ca instituție cu aparat administrativ, să asigure sursă de venit celor care slujesc, însă realitatea zilelor noastre începe să devină tot mai dificilă.

De asemenea, credem că identificarea unor soluții pomește de la cunoașterea acestei realități, pe care o trăiește Biserica și slujitorii ei. Astfel că și din această perspectivă putem să subliniem importanța acestei teme. În mod sigur există un număr, nu mic, de preoți care deja au căutat o alternativă profesională pe lângă slujirea pastorală. Chiar dacă nu există un număr exact al acestora, realitatea problemei este cunoscută, necesitând astfel prezentarea unei perspective a Bisericii, în cazul de față cea canonic-legislativă. Pornind de la această ipoteză și cunoscând tendințele actuale cu privire la abordarea acestui proiect, considerăm că în viitor tot mai mulți slujitori vor căuta să se orienteze și spre o activitate profesională. Comunitățile tot mai mici, fără un buget sigur, nu pot să asigure existență unui preot activ doar acolo, astfel că slujirea pastorală îmbinată cu o activitate profesională reprezintă o tendință clară și definitivă

pentru viața Bisericii. Cultura și societatea care se schimbă determină Biserica să hirotonească pentru comunități preoți care și lucrează, și care își doresc să fie slujitori ai lui Dumnezeu.

Titlul lucrării de față – „Actualitatea canonică a raportului dintre slujirea pastorală și activitățile profesionale complementare” încadrează cercetarea noastră în aria disciplinei dreptului canonic, cu anumite conexiuni necesare cu teologia biblică, patristică și misionară. Acesta abordează o cercetare fundamentată teologic și canonic a modului în care clerul ortodox contemporan se raportează la activitatea profesională non-bisericească, în cadrul tradiției canonice și al practicii ecleziale actuale.

Termenul de actualitate canonică se referă la relevanța și aplicarea actuală a normelor canonice în viața Bisericii. Cuvântul actualitate nu denotă doar existența, ci indică validitatea vie, operațională și contextualizată a canoanelor. Implică o interpretare dinamică a dreptului canonic, nu ca un set static de interdicții, ci ca o tradiție care interacționează cu provocările pastorale din viața reală. Astfel, se semnalează dorința de a explora modul în care tradiția canonică trebuie să fie înțeleasă și aplicată astăzi, în special atunci când se confruntă cu noi contexte sociale și economice. În plus, raportarea dintre cele două este un element ce concentrează pe vocația de bază a clerului, în special a preoților, a căror identitate și misiune sunt fundamentate pe slujire, predicare și păstorire duhovnicească. Slujirea pastorală este înțeleasă ca un angajament deplin și total față de Biserică și credincioșii săi, cuprinzând responsabilități liturgice, teologice și comunitare, de aceea titlului invită la reflecție asupra naturii și integrității identității preoțești, ce înseamnă să slujești deplin și cu credință în Biserica de astăzi.

Desigur, termenul „complementar” este esențial: el sugerează roluri profesionale care nu contrazic sau înlocuiesc slujirea pastorală, ci care o susțin sau coexistă cu ea. Acestea pot include roluri în diferite domenii de activitate, atâta timp cât sunt compatibile cu responsabilitățile spirituale și canonice ale clerului. Această parte deschide ușa examinării criteriilor de compatibilitate, a limitelor stabilite de dreptul canonic și a implicațiilor pastorale ale angajării clerului în forța de muncă laică.

Din punct de vedere al ariei temporale și spațiale a cercetării, ne preocupăm asupra situațiilor din Biserica Ortodoxă din România, ca studiu de caz principal. O atenție deosebită este acordată realităților pastorale și canonice ale clerului care slujește în contexte diverse: parohii rurale și parohii urbane, în țară sau în diaspora și comunități stabile economic ori comunități precare. Această sferă geografică mai largă permite o înțelegere mai nuanțată a modului în care activitățile profesionale complementare sunt percepute și practicate în diferite cadre ecleziale. Toate acestea sunt analizate întâi de toate din perspectiva Dreptului Canonic și

a prevederilor pe care acestea le conțin față de tema de cercetare. Prima serie de referințe este făcută pe baza modului în care textul biblic ne prezintă munca drept un mod de slujire a lui Dumnezeu, asumat în Vechiul și Noul Testament. De asemenea, Canoanele Apostolice, alături de Canoanele Sinoadelor Ecumenice și ale Sinoadelor Locale exprimă cele mai importante norme care privesc situația clericilor și modul de raportare la contextul pastoral și misionar. Este important, pentru actualitatea temei, folosirea cadrului legislativ bisericesc adecvat, pornind de la Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române aprobat prin HG 53/2008, actualizat în 2020 și republicat cu adnotări în 2022. Totodată, cadrul legislativ este completat de o serie de hotărâri sinodale care vin să întregască seria de referințe față de compatibilități. Între acestea amintim: Hotărârea Permanenței Consiliului Național Bisericesc din 4 martie 2021, referitoare la incompatibilitatea slujirii clericale cu funcțiile și/sau demnitățile publice; Hotărârea sinodală nr. 2347 din 23 iulie 2021; Hotărârea Sfântului Sinod nr. 1731 din 29 februarie 2024; Hotărârea nr. 4218/2010 pentru aprobarea textului Mărturisirii (Declarației) solemne publice rostite la hirotonie, cu caracter unitar în eparhiile Bisericii Ortodoxe Române, elaborat pe baza propunerilor sinoadelor mitropolitane (Ședința de lucru din 7 iulie 2010). În plus, cadrul legislativ bisericesc este completat de cel juridic printr-o serie de norme, pornind de la Legea cultelor 489/2006, dar și prin norme cuprinse de legislația din domeniul muncii.

Un aspect important și inovator al cercetării constă în evidențierea faptului că activitățile profesionale nu sunt în sine condamnabile, ci devin discutabile doar atunci când intră în contradicție cu natura și misiunea slujirii preoțești. Activitatea agricolă, de exemplu, întâlnită chiar din primele pagini ale Bibliei, poate fi percepută, în lumina textelor scripturistice și patristice, nu ca o abatere, ci ca o continuitate a unei tradiții importante, așa cum o sugerează și istoria eclezială a primelor secole. Chiar și în perioada postconstantiniană, când statutul clerului a devenit mai clar delimitat de cel laic, regăsim ecouri ale acestei duble apartenențe, la sfera sacralului și la lumea cotidiană.

Noutatea demersului constă, de asemenea, în recontextualizarea acestei problematice într-o paradigmă care ține cont de textele fundamentale ale Tradiției ortodoxe și de necesitățile practice ale vieții pastorale actuale. Într-un context marcat de provocări economice, secularizare și schimbări legislative, abordarea unei compatibilități între preoție și muncă poate contribui la formularea unui discurs eclezial actualizat, dar fidel tradiției.

Această sinteză deschide drumul unor cercetări ulterioare de ordin canonic și pastoral, care să analizeze, în mod sistematic, limitele și condițiile în care o activitate profesională complementară poate coexista cu slujirea preoțească, fără a altera identitatea și misiunea

acesteia. Este nevoie de o reevaluare a practicilor curente în lumina criteriilor duhovnicești, dar și a realităților pastorale concrete, în spiritul unei autentice economii și al unei pastorații eficiente și credibile în secolul XXI.

Analiza biblică și patristică realizată în primul capitol evidențiază faptul că slujirea pastorală, în contextul Bisericii Ortodoxe, nu este în mod absolut incompatibilă cu desfășurarea unor activități profesionale complementare. Dimpotrivă, atât în mărturiile Vechiului și Noului Testament, cât și în scrierile Părinților Bisericii, se conturează o înțelegere echilibrată și realistă a relației dintre vocația sacerdotală și implicarea în realitățile socio-economice ale timpului.

În Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, exemplele patriarhale și ale profeților oferă o perspectivă concretă asupra modului în care lucrarea divină putea coexista cu ocupații precum păstoritul, conducerea sau chiar activitatea agricolă. Aceste îndeletniciri nu doar că nu sunt condamnate, ci par să fie chiar binecuvântate de Dumnezeu, întrucât ele nu contravin, ci susțin viața duhovnicească, atât timp cât nu devin scop în sine. Amos, păstor și cultivator de sicomori, devine purtătorul cuvântului lui Dumnezeu într-un context de criză morală și religioasă, ceea ce demonstrează că prin chemarea profetică nu se anulează condiția umană și nici activitatea profesională anterioară.

În Noul Testament, exemplul elocvent al Sfântului Apostol Pavel, care a îmbinat misiunea apostolică cu meseria de făcător de corturi, rămâne un reper fundamental. Apostolul, departe de a-și abandona misiunea, a preferat să muncească „*cu mâinile sale*” pentru a nu fi povară comunităților nou întemeiate. Această atitudine nu diminuează demnitatea slujirii sale, ci o potențează, oferind un model de responsabilitate și autonomie personală, ce poate fi relevant și pentru contextul pastoral contemporan.

Literatura patristică, cu deosebire în scrierile unor Părinți precum Sfântul Ioan Gură de Aur sau Sfântul Vasile cel Mare, subliniază în primul rând înalta chemare și responsabilitate a preotului, îndemnând la o viață dedicată integral slujirii lui Dumnezeu și aproapelui. Cu toate acestea, nu se instituie o interdicție absolută cu privire la desfășurarea unor activități complementare, ci se avertizează asupra pericolului disocierii de misiunea sacră și a distragerii prin grija exclusivă pentru cele materiale. De aceea, ei insistă asupra faptului că preotul nu trebuie să fie preocupat de lucrurile lumești, dar recunosc realitatea materială ca parte a vieții⁵. Această nuanțare permite o interpretare contextualizată și echilibrată a canoanelor.

Capitolul II a evidențiat, printr-o analiză detaliată a tradiției canonice, faptul că slujirea preotească este privită în Biserica Ortodoxă ca o vocație sfântă, total incompatibilă cu activitățile lumești care pot compromite sfințenia, integritatea și disponibilitatea pastorală a clerului. Printr-un parcurs sistematic al principalelor canoane apostolice și sinodale, am

constatat că Biserica a căutat să protejeze preoția nu doar dintr-o perspectivă disciplinară, ci și dintr-una teologică și eshatologică, reflectând în mod constant învățătura evanghelică potrivit căreia „*nimeni nu poate sluji la doi domni*” (Mt. 6,24).

Analiza Canoanelor Ecumenice și Locale, precum și a interpretărilor patristico-canonice aferente, evidențiază cu claritate că tradiția canonică ortodoxă a stabilit, încă din perioada Bisericii primare, un cadru riguros al incompatibilităților între slujirea pastorală și anumite activități lumești sau profesionale. Motivația acestor prescripții nu este una de ordin pur juridic sau administrativ, ci exprimă o teologie profundă a curăției și dedicării clericului față de vocația sa sacramentală.

Unul dintre cele mai importante puncte doctrinare cu implicații canonice identificate este acela că preotul, în virtutea hirotoniei, devine o persoană aleasă pentru cele sfinte, iar implicarea sa în activități seculare ar echivala cu o coborâre de la această chemare înaltă. Canoanele 6 și 81 apostolice stabilesc clar acest principiu, interzicând clericilor asumarea de „*griji lumești*”, sub sancțiunea caterisirii, dacă nu încetează această practică.

Un alt aspect fundamental constă în distincția între principiul „*acriviei*” și aplicarea „*iconomie*”. Deși idealul rămâne renunțarea totală la orice ocupație seculară, iconomia, înțeleasă ca o manifestare pastorală a discernământului episcopal, permite, în cazuri excepționale, implicarea clericilor în activități profesionale, cu condiția ca acestea să nu contravină învățăturii de credință și să nu umbrească slujirea liturgică și misiunea pastorală.

Noutatea adusă de această cercetare, din acest punct de vedere, constă în accentul pus pe relevanța contemporană a acestor canoane. Dacă în trecut astfel de situații erau marginale sau legate de contextul diasporei, astăzi, în multe eparhii ortodoxe, inclusiv din spațiul românesc, se constată o nevoie acută de reinterpretare a acestor reguli în lumina dificultăților socio-economice. În acest sens, abordarea iconomică nu se mai manifestă ca excepție, ci devine adesea un principiu de funcționare pastorală în realitățile moderne.

În același timp, studiul a evidențiat un criteriu teologic esențial în definirea incompatibilităților: acele profesii care implică violență (cum ar fi serviciul militar), justiție coercitivă (cum este cazul funcțiilor judiciare), sau preocupări financiare excesive (precum cămătăria, comerțul în scop de profit, ori garanțiile pentru interese lumești) sunt expres interzise, întrucât contravin spiritului evanghelic și identității sacerdotale a slujitorului.

O contribuție importantă a interpretărilor canoniștilor bizantini este aceea că au nuanțat aplicarea acestor prevederi, arătând că discernerea motivelor care stau la baza unei anumite activități (spre exemplu: interesul personal versus iubirea de aproapele) poate modifica semnificativ judecata canonică. Astfel, activități precum tutela orfanilor sau administrarea

averilor în scopuri filantropice pot fi acceptate, fără ca acestea să aducă atingere integrității slujirii clericale.

În mod special, canonul 11 al Sinodului din Constantinopol și canonul 76 al Sinodului VI Ecumenic subliniază valoarea simbolică a separării sacrului de profan, fie prin interdicția comercializării în incinta sfintelor locașuri, fie prin interdicția administrării proprietăților de către clerici⁹. Aceste norme au un ecou profund în practica actuală a Bisericii și oferă un cadru solid pentru evaluarea discernământului economiei în rândul ierarhiei bisericești.

Ceea ce reiese din ansamblul reglementărilor canonice este o viziune profund teologică asupra vieții clericale, care implică o renunțare radicală la orice ocupație lumească ce poate deveni concurentă sau paralelă cu slujirea sacră. Totodată, prin deschiderea către economie, Biserica arată o capacitate de adaptare pastorală fără a compromite însă sfințenia și unicitatea vocației preoțești. Această tensiune între rigoare și economie va constitui, fără îndoială, și în prezent, o provocare majoră pentru orice efort de actualizare canonică în Biserica Ortodoxă contemporană.

Pe baza canoanelor 17 al Sinodului I Ecumenic, 3 și 7 ale Sinodului IV Ecumenic, 9 și 10 ale Sinodului VI Ecumenic, dar și a prescripțiilor locale (Canonul 5 Cartagina, Canonul 4 Laodiceea), se conturează în mod repetat și coerent ideea că orice implicare a clericilor în activități financiare, administrative sau militare care urmăresc câștigul personal este considerată o abatere gravă de la ethosul slujirii bisericești. Termeni precum „*câștig rușinos*”, „*lăcomie*”, „*ocupare cu grijile lumești*”, utilizate în textele canonice și în comentariile canoniștilor bizantini (Aristenos, Zonaras, Balsamon), arată clar incompatibilitatea dintre astfel de activități și starea clericală.

Prin sancțiuni precum caterisirea sau chiar anatemizarea, Biserica a urmărit nu doar păstrarea ordinii canonice, ci și protejarea demnității slujirii preoțești, care trebuie să rămână dedicată cu totul slujirii lui Dumnezeu și a aproapelui, în chip smerit și dezinteresat. Totodată, textele analizei surprind și o dimensiune pastorală și pedagogică a canonului: clericul este întâi chemat la pocăință și îndreptare, arătând că Biserica nu pedepsește automat, ci oferă întâi posibilitatea revenirii la rânduială (*epitimie, economie*).

În același timp, excepțiile canonice (legate de tutelă, de administrarea bunurilor bisericești sau de îngrijirea văduvelor și orfanilor) subliniază că ceea ce este interzis nu este activitatea socială în sine, ci acea implicare care izvorăște din iubirea de arginți sau din neglijența față de chemarea sacră. Această viziune echilibrată întărește ideea că slujirea preoțească trebuie să fie una jertfelnică, lipsită de interese personale, reflectând chipul Marelui Arhiereu, Hristos, Cel

ce „*n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți*” (Mt. 20, 28).

Astfel, întreaga tradiție canonică se constituie într-un glas profetic și pastoral care reafirmă nevoia ca preotul să fie un exemplu de integritate, blândețe și dezinteres material, tocmai pentru a nu compromite încrederea poporului și misiunea Bisericii. Actualitatea acestor norme nu stă doar în litera lor, ci mai ales în duhul pe care îl transmit: slujirea lui Dumnezeu nu poate fi împărțită cu goana după interese lumești, iar clericul nu poate sluji „*la doi domni*” (cf. Mt. 6, 24), fără a-și periclita sufletul și lucrarea.

Analiza dezvoltată în cadrul acestui capitol a scos în evidență complexitatea relației dintre slujirea pastorală și activitățile profesionale complementare, accentuând nevoia unui discernământ canonic aplicat cu realism pastoral. În fața realităților economice și sociale ale secolului XXI, Biserica Ortodoxă este chemată nu doar să păstreze fidelitatea față de ethosul tradiției canonice, ci și să găsească soluții adaptate prin dinamismul normativ și principiul economiei, fără a compromite sacralitatea și integritatea vocației clericale.

Analiza realizată în cadrul capitolului III ne oferă o privire complexă și aprofundată asupra modului în care legislația bisericească actuală, în strânsă legătură cu prescripțiile canonice tradiționale, structurează normativ viața clericală în contextul provocărilor societății contemporane. Este evident faptul că Biserica Ortodoxă Română nu doar că păstrează fidelitatea față de învățătura canonică primară, dar și o aplică dinamic, prin hotărâri sinodale și norme statutare care reflectă contextul social, politic și economic actual.

Întâi de toate, Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, alături de regulamentele bisericești conexe, reprezintă expresia instituționalizată a tradiției canonice în raport cu realitățile moderne. În mod deosebit, articolul 123 al acestui Statut trasează limite clare între slujirea clericală și anumite activități economice, financiare, politice sau de asociere, stabilind, în mod canonic și administrativ, incompatibilitățile care protejează vocația preotească de o secularizare excesivă sau de deformări funcționale ale slujirii. Clericul este chemat să slujească integral Biserica, într-un mod exclusiv și nedivizat, fără a fi distras de interese exterioare, lumești, fie ele lucrative, ideologice sau organizaționale.

Pe baza hotărârilor sinodale recente, precum cele din anii 2021 și 2024, este de observat o întărire a poziției Bisericii cu privire la delimitarea clară a preoției față de implicarea în funcții de conducere în domeniul politic, administrativ sau financiar. Motivația este una fundamental duhovnicească: clericul, ca „*om al lui Dumnezeu*” (I Tim. 6, 11), este chemat la o viață de mărturie, consacrată slujirii lui Hristos și păstoririi credincioșilor, nu la exercitarea puterii lumești, la acumularea de avere sau la susținerea unor curente ideologice. În mod firesc, orice

implicare într-o funcție care presupune autoritate coercitivă, apartenență partinică sau practici economice agresive contravine nu doar îndatoririlor pastorale, ci chiar caracterului sacru al hirotoniei.

De asemenea, textele analizate scot în evidență principiul ascultării față de episcop, ca fundament al organizării ecleziale ortodoxe. Binecuvântarea ierarhului este obligatorie nu doar pentru asumarea unei activități seculare, ci chiar pentru implicarea în asociații sau organizații, indiferent de natura acestora. Această exigență exprimă unitatea organică dintre cler și ierarh, dar și responsabilitatea pastorală și canonică a episcopului față de viața clerului său. Ea nu este doar o măsură administrativă, ci o expresie a unei eclesiologii vii, în care fiecare slujitor este parte integrantă a Trupului lui Hristos, supus rânduielii și comuniunii bisericești.

Pe de altă parte, legislația civilă, cu referire specială la Legea nr. 489/2006 și Codul Muncii, recunoaște autonomia Bisericii și lasă la latitudinea acesteia reglementarea statutului clerului. Astfel, deși Codul Muncii prevede posibilitatea cumulului de funcții, în cazul clerului această libertate este limitată de natura vocației sale și de statutul bisericesc propriu. Este lăudabil faptul că Statul român a păstrat o relație de cooperare cu Biserica, sprijinind activitățile ei spirituale și sociale fără a-i încălca autonomia doctrinară și canonică.

În finalul acestui capitol, un element de o importanță aparte îl reprezintă mărturisirea solemnă de la hirotonie, care consfințește public angajamentul liber al clericului de a viețui în ascultare și fidelitate față de învățătura Bisericii, renunțând, în mod voluntar, la orice formă de implicare în activități contrare chemării preoțești. Această declarație solemnă depășește granițele unei simple formalități: ea este angajamentul personal, în fața lui Dumnezeu și a Bisericii, de a sluji cu deplină dăruire și fără compromisuri.

Prin urmare, concluzia acestui capitol este că legislația bisericească actuală oferă un cadru coerent, echilibrat și profund teologic pentru protejarea integrității clerului și a slujirii pastorale. Prin fidelitatea față de tradiția canonică, aplicată în contextul provocărilor contemporane, Biserica Ortodoxă Română își păstrează vocația de Trup tainic al lui Hristos, în care slujitorii sunt chemați nu să devină funcționari ai lumii, ci păstori ai sufletelor și mărturisitori ai Împărăției lui Dumnezeu în mijlocul lumii.

În ceea ce privește înțelegerea celui de al IV-lea capitol, este importat să observăm că, în lumina prescripțiilor canonice, s-a demonstrat că orice activitate profesională a clerului trebuie evaluată prin raportare la trei criterii fundamentale: coerența teologică cu vocația preoțească, impactul pastoral asupra comunității și fidelitatea față de misiunea sfințitoare a Bisericii. În acest sens, s-a remarcat distincția necesară între activitățile lumești care pot fi tolerate sau chiar

binecuvântate în anumite condiții, și cele care devin incompatibile, fie prin natura lor morală, fie prin riscurile de compromitere a autorității spirituale a clerului.

Studiul a reliefat faptul că activitățile medicale, juridice, antreprenoriale sau agricole pot cunoaște forme diferite de integrare în viața clericală, în funcție de context, intenție și gradul de implicare. Activitatea medicală, spre exemplu, poate deveni o expresie a filantropiei și grijii pastorale, atâta vreme cât nu intră în contradicție cu valorile bioeticii creștine și nu perturbă slujirea liturgică. În mod similar, preoția și activitatea juridică pot coexista în mod limitat, acolo unde cunoștințele juridice sunt puse în slujba Bisericii sau a dreptății sociale, fără a expune clerul la contradicții morale și juridice insurmontabile.

În cazul preotului-antreprenor, Biserica se confruntă cu riscul confuziei de identitate: preotul, în loc să fie perceput ca păstor și părinte duhovnicesc, devine un actor economic cu interese care pot intra în conflict cu misiunea sa sacramentală. Același risc apare și în contextul implicării în agricultură, atunci când aceasta depășește limita muncii de subzistență sau se transformă într-o preocupare economică dominantă. Totuși, atât în sfera afacerilor, cât și în cea agricolă, economia oferă spațiul necesar pentru o aplicare contextuală a normelor, cu condiția ca discernământul episcopal să fie exercitat în mod constant, personalizat și cu fidelitate față de ethosul tradiției ortodoxe.

În ambele cazuri, criteriile fundamentale care trebuie avute în vedere rămân aceleași: prioritatea absolută a slujirii liturgice și pastorale, integritatea morală și spirituală a clericului, evitarea indignării și a confuziei în rândul credincioșilor și conformitatea activității respective cu duhul și litera canoanelor. Tipologia propusă în analiza de față demonstrează că nu toate activitățile sunt egale: unele sunt clar incompatibile, altele pot fi tolerate temporar, iar altele pot chiar contribui, în mod indirect, la misiunea Bisericii, atunci când sunt integrate cu discernământ în viața pastorală.

Imaginea preotului agricultor, în special, evocă o dimensiune tradițională și biblică profundă, ce poate fi revalorizată astăzi ca formă de solidaritate cu poporul, de mărturie și de slujire smerită. Totuși, chiar și aici, este esențial ca altarul să nu fie subordonat plugului, iar timpul și energia clericului să rămână ancorate în slujirea liturgică și în păstoria sufletelor.

În acest context, economia apare nu ca o derogare arbitrară de la normă, ci ca o formă de discernământ eclezial inspirată de iubirea pastorală și preocuparea pentru mântuirea sufletelor. Aplicată în mod înțelept și contextual, ea permite Bisericii să ofere răspunsuri concrete fără a renunța la rigoarea canonică. Totodată, dinamismul canonic, înțeles ca capacitate a Bisericii de a interpreta, adapta și aplica normele în fața provocărilor contemporane, devine un indiciu al vitalității și maturității sale instituționale.

Prin urmare, concluzia majoră a acestui capitol este că viața clericală nu poate fi înțeleasă în termeni statici, ci în lumina unei vocații vii, care trebuie trăită cu responsabilitate, sub autoritatea episcopului și în comuniune cu Tradiția. Biserica nu este chemată doar să interzică sau să tolereze, ci să orienteze, să însoțească și să structureze, pentru ca fiecare formă de activitate profesională a slujitorului să contribuie, în final, la edificarea Trupului lui Hristos și la împlinirea misiunii sale în lume.

Tensiunea dintre vocația sacră a slujirii preoțești și implicarea în activități antreprenoriale sau agricole reflectă, în mod profund, confruntarea dintre idealul eclezial și realitățile economice ale lumii contemporane. În timp ce tradiția canonică ortodoxă a impus cu rigoare o delimitare clară între slujirea clericală și preocupările lumești, aplicarea acestui principiu nu a fost niciodată lipsită de discernământ pastoral și iconomie. Departe de a fi un formalism legalist, reglementările canonice exprimă o viziune teologică coerentă asupra identității preotului ca slujitor al Sfintelor Taine, separat de logica profitului, concurenței și autosuficienței.

În concluzie, Biserica Ortodoxă este chemată să afirme, cu luciditate și compasiune, integritatea vocației clericale într-o lume marcată de crize economice și provocări sociale. Nu este vorba despre a permite sau interzice în mod absolut activitățile economice ale clerului, ci despre a discerne, în fiecare caz concret, dacă acestea sunt expresii ale nevoii sau ale devierii, dacă slujesc misiunii Bisericii sau o subminează. În această balanță delicată dintre tradiție și realitate, între ideal și iconomie, Biserica își exercită misiunea nu doar ca păzitoare a canoanelor, ci și ca mamă înțeleaptă care își cunoaște fiii și le răspunde nevoilor fără a compromite vocația sfințitoare a slujirii preoțești.